

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”  
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ  
КАТЕДРА „ПОЛИТОЛОГИЯ“

СТАНОВИЩЕ

от проф. дпн. Николай Найденов – СУ „Св. Климент Охридски“  
относно дисертационния труд на Пенка Иванова Начева – редовен докторант  
към катедра „Политология“ на СУ „Св. Климент Охридски“  
за присъждане на образователно-квалификационната степен „доктор“  
на тема:

ЧОВЕКЪТ НА "СВЕТЛОТО БЪДЕЩЕ": ЦЕЛИ И МЕХАНИЗМИ НА  
СОЦИАЛИСТИЧЕСКАТА ИДЕОЛОГИЯ В БЪЛГАРИЯ (1944-1956 г.)

**1. Обща характеристика на дисертационния труд**

Предложеният за защита дисертационен труд прави една представителна и систематична дисекция на механизмите, чрез които комунистическата идеология „преподрежда“ българското общество, съобразно своите политически, икономически и морални принципи и утвърждава образа на „врага“ – държавите, чийто просперитет се дължи на противоположния тип политически, икономически и морални принципи. Тази дисекция е представителна, защото обхваща всички броеве от периода 1944-56 г. на в. „Работническо дело“ – официозът на партията, притежаваща пълен монопол върху политиката на изкореняване на „остатъците“ от буржоазното общество и налагане на обществото, припознато от комунистическата идеология като „бъдеще на човечеството“. Всяка инициатива, която се вписва в тази политика, се легитимира и популяризира най-напред от страниците на „Работническо дело“. Тази дисекция е систематична, защото се базира на контент-анализ на близо 4000 текстови единици от всички релевантни жанрове. Целият текстови материал е анализиран до дъно – не само защото не е пропуснато нищо от него, но и защото са регистрирани и анализирани най-малките смислови единици – думите и изразите, чрез които идеологията налага и внушава своите смисли и цели.

Пенка Иванова разделя задачите на комунистическата идеология на два големи дяла, които стоят в основата на двете основни глави на дисертацията ѝ: (1) радикална подмяна на топонимията на социалния свят и на мястото на човека в него; (2) преобразяване на света в духа на тази нова политическа топонимия. За да се създаде една непоклатима основа на тоталното преименоване на света, то се разполага по линията на двете основни философски координати – пространство и време. Величието на новото общество и падението на старото получават съответните пространствени и времеви измерения, които внушават

правотата на избраните цели и обречеността на всеки опит за съпротива. В тази рамка е разположен и портретът на „новия човек“. Пред него има два взаимнодопълващи се модела за следване. Първият е моделът на героя и вождя. Разбира се, героят и вождят от партизанската съпротива са недостижими, тъкмо защото със своята саможертва и прозорливост са направили промените необратими. Новото поле за героизъм е трудът, а моделът за следване, който трудът може да създаде, е фигурата на другаря. В това отношение Пенка Иванова е проявила изключително тънък усет към нюанса, изненадващо за човек, който тръгва на училище в края на комунизма. Тя буквално затрупва читателя с обобщени доказателства за това, как идеологията натовазва с политическо значение и най-дребните детайли от душевното и физическото състояние на другаря, как се стреми да направи дори физически осезаемо различието между социалистическия човек и неговия антипод от западния свят. Това портретуване няма някакво локално и временно значение. Например, фактът, че в началото на 50-те години героите на труда се описват предимно със сини очи и (сламено) рус(к)и коси, говори за една дълбинно прокарана геополитическа ориентация.

Цялото идеологическо портретуване на света и човека е основано на антитезата и конфронтацията. За целта са мобилизирани: всички природни сили; представителите на онези животински видове, чиито фолклорни образи (хищни, трудолюбиви, мирни и пр.) позволяват символична и политическа употреба; всички душевни и физически черти на човека, които могат да послужат за внушаване на симпатия или омраза. Но комунистическата идеология не разчита само на автоматичното действие на новата политическа топонимия, тя иска да почувства с ръцете си как се преобразяват обществото и човекът. Затова дисертацията не подминава ролята на самия пропаганден апарат и институциите за социалистическо (пре)възпитание. Именно на тази „приложна идеология“ е посветена втората глава на дисертационния труд.

## **2. Научни и научно-приложни приноси**

Посочените от Пенка Иванова приноси ми дават подходящ повод да обърна внимание на важен детайл от нейните лични качества. В представянето на приносите прозира органично присъщото ѝ неудобство да говори за себе си и своите заслуги. Повечето приноси са формулирани като „описание“. Никъде докторантката не казва „анализирала съм“, да не говорим за „разкрити са“, „демаскирани са“. Още по-трудно би изразила на глас какво е практическото значение на нейното изследване. Това е нейният начин на мислене – тя е непоправимо скромна. Всъщност, Пенка Иванова прави, както споменах, една безпощадна дисекция на комунистическата идеология. Нейното изследване, чието издаване като самостоятелна книга е повече от необходимо, показва от какви систематични и обективни анализи на тоталитарното общество в България имаме нужда. Практическото значение на подобна книга би било огромно: възстановяване на рационалността на политическия дебат; принуждаване на политиците да мислят с факти, а не с манипулативни стратегии;

рационализиране на електоралното поведение на българските граждани. Скромността на докторантката и значимостта на изследването, което е направила, правят неизбежен въпроса, който отправям към нея: в каква посока би разширила това изследване – както в периода до 1956 г., така и след него?

### **3. Заключение**

Органичният и непринуден интерес на Пенка Иванова към изследваната от нея проблематика; впечатляващите резултати, които ни въвеждат мощно в кухнята на идеологическото портретуване на света; голямото практическо значение на тази дисертация днес, когато гражданското общество започва да открива своята истинска сила и роля; удоволствието, с което тази дисертация се чете – всичко това са самостоятелни основания да предложа на уважаемото научно жури да присъди на Пенка Иванова образователно-квалификационната степен „доктор“

25 август, 2012 г.

Проф. Николай Найденов